

Julman keskiajan paradoksi

Hannele Klemetilä: Keskiajan julmuus. Atena, Jyväskylä 2008. 365 s. + kuvallitteet.

■ Hannele Klemetilän uusin tietokirja *Keskiajan julmuus* lähtee liikkeelle ajatuksesta, että tietämättömät ”kadunmiehet” pitävät ”pimeää” keskiaikaa erityisen julmana aikakautena, jolloin väkivaltaisuus ja kaikkien hiukankin erilaisten kaltoin kohtelu oli arkipäivää. Tämän virheellisen mielikuvan oikominen suurelle yleisölle on kirjan tehtävä. Tekijä perustelee lähtökohtaansa sillä, että keskiajalle oikeutta tekeviä populaareja teoksia ei juu-

ri ole ja että koulukirjoista löytyy pääsääntöisesti virheellisiä tietoja, minkä vuoksi kadunmiehillä on väärä kuva keskiajasta.

Klemetilä tarttuu missioon- sa yhdeksän eri teeman kautta, joista jokaista käsitellään omassa luvussaan: Sodankäynnin raakuus, Lainkäyttölinen sadismi, Alhaisen sortaminen, Rumien kammoaminen, Hölmöjen halveksunta, Naisten aliarvostus, Lapsien kaltoin- kohtelu, Eläinten räikkääminen sekä Julmat hovit. Lisäksi teoksessa on johdannollinen luku Julmuus ja myötätunto oppineiston ajattelussa ja yhteenvetoluku Keskiaika julmuuden kautena.

Kukin yhdeksästä käsitte- luvusta noudattaa samaa teesi-antiteesi-kaavaa: Alussa tekijä esittää väitteen siitä, miten (virheellinen) käsite nykyihmi- sillä on keskiajasta ja luvun teemasta. Sitten hän antaa aiheesta muutaman esimerkin, joiden avulla hän joko puolus- telee esimerkkien raakuuksia aikakauden ajatusmaailman erilaisuudella nykyisestä aja- tusmaailmasta tai kumoo väit- teen vastaesimerkein. Tällä tavalla hän pyrkii – lukematto- mien vasta-argumentteja tuke- vien yksityiskohtien ja esi- merkkien kautta – vakuutta- maan lukijansa siitä, että kes- kiaika ei ollutkaan niin julma kuin on luultu.

Teesi-antiteesi-kaavan käyt- tö on – ainakin akateemisen lukijan kohdalla – teoksen suurin ongelma. Mielestäni tekijä lähtee virheellisesti liik- keelle siitä, että kadunmies mieltää keskiajan (ja ainoas- taan keskiajan kaikista histo- rian aikakausista) negatiivisek-

si ja ongelmalliseksi aikakaudeksi ja kuvittelee sen vuoksi, että kaikki keskiaikaan liittyvä on väkisinikin ollut julmaa ja kauheaa. Tämän oletuksen vuoksi tekijä lähtee liikkeelle liian synkistä lähtökohdista, mikä vetää mattoa pois hänen argumentointinsa alta. Ehkä räikein esimerkki tällaisesta löytyy Naisten aliarvostus -luvun alusta, jossa tekijä esittää teesinsä: ”Nyrkin ja lieden välissä raatava, yllirasittunut talonpoikaisvaimo edustaa monien nykyihmisten mielikuvaa niistä muodoista, joissa naisten sortaminen ja alistaminen ilmeni keskiajan pitkinä vuosisatoina.” Uskallan väittää, että sama teesi sopisi mihin tahansa aikakauteen.

Toinen teoksen yleisempi ongelma on se, että lukujen otsikointi – vaikka sen onkin nasevaa ja julmuus-temaan hyvin soveltuvaa – ei aina vastaa täysin lukujen sisältöä. Mainittakoon tässä Eläinten rääkkääminen -luku, joka alkaa teesillä: ”Jos keskiaika oli kovaa ihmisille, sen täytyi nykyisten stereotyyppisten käsitysten ja kuvitelmiin mukaan olla sitä myös eläimille.” Sen jälkeen tekijä esittelee – hyvin mielenkiintoisella tavallaan – keskiajan teologisia ja filosofisia käsityksiä eläinten ”järjettömyydestä”, sitä, miten kirkko ja erityisesti erilaiset pyhimyslegendat kertovat eläimistä, eläimiä ja niihin liittyvää symboliikkaa, Leonardo da Vincin näkemystä eläimistä, teuras-tukseen, metsästyksen ja lahtaamiseen liittyviä kysymyksiä, hauskoja anekdootteja eläimistä syytettyjen penkillä oikeuden edessä sekä eläimiä lemmikkeinä, avustajina ja sodan-

käynnissä. Varsinaisesta eläinrääkkäyksestä ei siis kerrota mitään, vaikka uskon, että keskiaikaisista lähteistä löytyisi konkreettisia esimerkkejä siitäkin.

Klemetilä painottaa kirjan-sa olevan tietokirja, mikä näyttää tarkoittavan sitä, että teoksessa ei ole alaviitteitä. Kirjaa ei kuitenkaan voi kokonaisuutena pitää ainoastaan suurelle yleisölle tarkoitettuna, sillä tekijä ei pitäydy suurissa tai yleisissä linjoissa vaan täyttää teoksen runsailla detaljeilla, jotka antavat lukijalle enemmän kuin mitä pelkältä yleisteokselta voisi odottaa. Paikka paikoin tekijän ote vastaa enemmän tieteellistä julkaisua kuin tietokirjaa, sillä hän kritisoi varhaisempia keskiajantutkimuksen suuntauksia, ”keskiajan julmuuden koulukunnan” (kehen tällä siten viitataan?) tulkintoja sekä nykytutkijoiden kyvyttömyyttä tulkita erityyppisiä keskiajan lähteitä (mm. kronikoita tai taidehistoriallisia lähteitä). Näissä kohdin akateeminen lukija olisi toivonut selkeitä viittauksia. Viitteettömyys näkyy tekstissä myös siten, että vieraskieliset sitaattit, joita tekijä akateemista kirjoitustapaa noudattaen on käyttänyt, löytyvät itse leipätekstistä. Joissain kohden lainauksia (erityisesti latinankielisiä Vulgata-sitaatteja yhdessä suomenkielisten raamatunlauseiden kanssa) olisi voinut karsia. Toisaalta taas ilman suomennosta käytetyt vieraskieliset sitaattit (vanha englantia tai ranska) ovat aivan liian mutkikkaita kadunmiehen ymmärrettäväksi. Viitteiden puutteesta ei tietysti voi syyttää

tekijää, vaan oletettavasti kustantajan toivomuksia.

Kronologisesti Keskiajan julmuus -teos aloittaa paikka paikoin jo myöhäisantiikista ja päättyy 1500-luvun lopulle, painottuen sydän- ja myöhäis-keskiaikaan, kuten tekijä alkusanoissa ilmoittaa. Maantieteellisesti käsittely keskittyy läntiseen Eurooppaan, erityisesti Ranskaan ja Englantiin, jotka ovat Klemetilälle tutumpia hänen muiden tutkimusprojektinsa kautta. Suomalaisista lukijakuntaa ajatellen teoksessa on esimerkkejä myös Suomesta ja muista Pohjoismaista.

Klemetilä on ottanut vastaan vaikean haasteen tehdesään tietokirjan hankalasti määriteltävästä aiheesta (kaikkien lukujen teemat ja käsitteilytavat eivät täysin korreloi teoksen pääteeman eli julmuus-käsitteen kanssa), mutta päätynyt kuitenkin napakkaan ja mukaansatempaavasti kirjoitettuun tietopakettiin keskiajan historiasta. Toivottavasti kauniisti kuvitettu kirja täyttää tekijän sille antaman tehtävän ja ”kadunmies” oppii sen kautta, että keskiaika ei ollut julmaa eikä pimeää.

Kirsi Salonen